

УДК 339.9

Н.П. Воробйова

Доцент кафедри менеджменту Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, кандидат економічних наук, м. Київ

ШЛЯХИ ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

Розглянуто питання формування національної економіки, пов'язані з її інтеграцією в міжнародний економічний простір. Проаналізовано експортний потенціал та конкурентоспроможні технології України. Окреслено проблеми формування вітчизняної інноваційної економіки.

***Ключові слова:** експортний потенціал, конкурентоспроможні технології, інноваційні технології управління, технопарки, венчурні фонди, стартапи, інноваційна економіка*

Постановка проблеми та її зв'язок із найважливішими науковими і практичними завданнями. В умовах сучасних реалій і тенденцій світового розвитку перед Україною постають нові проблеми, у вирішенні яких вона має брати активну участь. Характерною особливістю новітнього світового соціально-економічного розвитку є надзвичайно бурхлива динаміка інтеграційних процесів. Очевидно, що для України така ситуація стає дедалі відчутнішою.

І нині, й у найближчій перспективі першочерговим завданням країни є формування національної економіки, якомога більше інтегрованої в міжнародний економічний простір. Проте вітчизняна економіка не зможе стати вагомою складовою світового господарства без трансформації всього суспільного життя, і зокрема без створення системи зовнішньоекономічних відносин на основі принципу вільної конкуренції. Очевидно, що розвиток України має відбуватися в напрямі забезпечення довгострокових конкурентних переваг та стабільного розширення і якісного поліпшення завдяки цьому позицій країни на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що різні аспекти євроінтеграції України розглядають такі вітчизняні науковці, як А.І. Кудряченко, В.А. Манжола, Г.М. Надтока, Є.В. Сискос, Ф.М. Рудич. Проблеми міжнародної інтеграції країни також висвітлено у працях І. Бу-

раковського, О. Шниркова, Т. Циганкової, В. Сіденка, А. Філіпенка, Д. Лук'яненка, А. Гальчинського та ін.

Метою цього дослідження є визначення шляхів входження України в міжнародний економічний простір.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рівень інтеграції країни до системи світового господарства значною мірою залежить від кількісних і якісних характеристик її експорту. Зокрема, про міжнародну інтегрованість країни може свідчити такий показник, як експортна квота, тобто відношення обсягу експорту до валового внутрішнього продукту (ВВП). Чим вища експортна квота, тим інтенсивніші зовнішньоекономічні зв'язки країни і, відповідно, вагоміший рівень інтеграції у світове господарство. Цей висновок, безумовно, не стосується екстремальних (кризових) ситуацій, коли відносно велике значення експортної квоти може зумовлюватися низьким рівнем внутрішнього споживання в країні, що нині й спостерігається в Україні. Зростання й раціоналізацію експорту більшість держав завжди розглядали як позитивний аспект економічного розвитку, бо це, по-перше, шлях до ефективнішого використання економічного потенціалу і, по-друге, можливість задовольняти певні внутрішні потреби за рахунок імпорту. У свою чергу, обсяги й структура експорту країни безпосередньо залежать від її потенціалу — максимальної здатності національної економіки за певного рівня розвитку виробничих сил випускати товари та надавати послуги, конкурентоспроможні на зовнішніх ринках. Отже, експортний потенціал можна розглядати як найбільш розвинену й топологічно досконалу складову економічного потенціалу держави, своєрідний індикатор розвитку економіки та її участі в міжнародному поділі праці.

Аналізуючи експортний потенціал нашої країни, слід зазначити, що, за даними Державної служби статистики України [1], обсяг експорту послуг у 2011 р. становив 13 697,6 млн дол. США, збільшившись відносно 2010 р. на 16,5 %; відповідні показники імпорту дорівнювали 6248 млн дол. і 14,7 %. Додатне сальдо зовнішньої торгівлі послугами у 2011 р. становило 7449,6 млн дол. (у 2010 р. — 6311,7 млн дол.).

Обсяг експорту товарів і послуг України за 2011 р. дорівнював 82 107,4 млн дол. США, імпорту — 88 854,9 млн дол. Порівняно з 2010 р. експорт збільшився на 30 %, а імпорт — на 34,2 %. Від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу у 2011 р. становило 6747,5 млн дол. (у 2010 р. також від'ємне сальдо дорівнювало 3025,3 млн дол.).

У 2011 р. обсяги експорту та імпорту товарів України становили відповідно 68 409,8 млн та 82 606,9 млн дол. США, збільшившись порівняно з 2010 р. на 33,1 і 36 %. Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами дорівнювало 14 197,1 млн дол. (у 2010 р. цей показник був також від'ємним і становив 9337 млн дол.).

Зовнішньоторговельні операції з товарами Україна здійснила з партнерами із 222 країн світу. До країн СНД у 2011 р. було експортовано 38,3 % усіх товарів, до країн ЄС — 26,3 % (у 2010 р. відповідно 36,5 і 25,4 %).

Зросли обсяги експорту товарів до всіх основних країн-партнерів: Китаю — на 65,6 % (за рахунок постачання залізних концентратів та руд, органічних хімічних сполук, жирів та олій тваринного або рослинного походження), Індії — на 58,9 % (за рахунок продажу жирів та

олій тваринного або рослинного походження, чорних металів, добрив), Польщі — на 56,3 % (за рахунок постачання чорних металів, залізних концентратів та руд, електричних машин), Російської Федерації — на 47,6 %, Італії — на 26, Туреччини — на 24 %.

У загальному обсязі експорту товарів порівняно з 2010 р. збільшилася частка мінеральних палив, нафти і продуктів її перегонки, залізних концентратів та руд, залізничних локомотивів, зернових культур, виробів із чорних металів, добрив, продуктів неорганічної хімії, натомість зменшилася частка чорних металів, механічних та електричних машин.

У 2011 р. 45 % усіх товарів імпортовано з країн СНД, 31,2 % — із країн ЄС (у 2010 р. відповідно 44 і 31,4 %).

Порівняно з 2010 р. імпортні поставки з Білорусі збільшилися на 64 % (за рахунок надходження мінеральних палив, нафти і продуктів її перегонки, засобів наземного транспорту, крім залізничного, механічних машин), з Німеччини — на 49,1 % (за рахунок механічних та електричних машин, засобів наземного транспорту, крім залізничного), із США — на 46,7 % (за рахунок мінеральних палив, нафти і продуктів її перегонки, засобів наземного транспорту, крім залізничного, механічних машин), з Італії — на 44,3 %, Китаю — на 33,3, Російської Федерації — на 31,2, Польщі — на 14,1 %.

Експорт послуг до країн СНД у 2011 р. становив 45,5 % від загального обсягу експорту, до країн ЄС — 26,1 % (у 2010 р. відповідно 47,7 і 27,1 %).

Російська Федерація залишається найбільшим торговельним партнером України (41,1 % від загального обсягу експорту та 15,2 % — імпорту послуг).

У 2011 р. суттєво підвищився експорт послуг до Маршаллових Островів — у 4,1 разу, Іспанії — у 2,8 разу, Швейцарії — на 91,8 %, Казахстану — на 90,2, Ізраїлю — на 71,1, Швеції — на 45, Естонії — на 43,9, Польщі — на 43,7, Белізу — на 40,8, Туркменістану — на 37,7, Канади — на 37, Бельгії — на 36,2, Британських Віргінських Островів — на 32, Великої Британії — на 25,4, Німеччини — на 20,9, Білорусі — на 17,2, США — на 15,6 та Російської Федерації — на 9,1 %. Водночас зменшилися обсяги експорту послуг до Угорщини — на 62,9 %, Об'єднаних Арабських Еміратів — на 15,3 та Франції — на 9 %.

У структурі зовнішньої торгівлі послугами України, як і раніше, основними залишаються транспортні, різні ділові, професійні й технічні, фінансові, комп'ютерні, послуги з подорожей, з ремонту та державні послуги, не віднесені до інших категорій.

У 2011 р. порівняно з 2010 р. збільшився експорт послуг трубопроводного, повітряного, залізничного транспорту, різних ділових, професійних і технічних послуг та послуг з ремонту. При цьому зменшилися обсяги фінансових послуг та послуг морського транспорту.

З країн СНД отримано 18,6 % усіх послуг, з країн ЄС — 53,6 % (у 2010 р. відповідно 17,3 і 55,5 %).

Порівняно з 2010 р. обсяги імпорту послуг майже з усіх країн — найбільших торговельних партнерів України збільшилися: з Туркменістану — у 3,8 разу, Ізраїлю — у 3,3 разу, Фінляндії — у 2,1 разу, Казахстану — на 97 %, Угорщини — на 90,5, Італії — на 68,6,

Австрії — на 60,1, Чехії — на 51,8, Німеччини — на 27,9, Білорусі — на 25,2, Туреччини — на 25,1, Швейцарії — на 24,3 і Російської Федерації — на 19,3 %. Водночас зменшилися обсяги імпорту послуг з Панами — на 50,8 %, Єгипту — на 41,5, Франції — на 25,7 та Швеції — на 11,9 %.

Підвищився імпорт різних ділових, професійних і технічних, комп'ютерних, будівельних послуг, послуг повітряного і залізничного транспорту, послуг з подорожей, державних послуг, не віднесених до інших категорій, послуг приватним особам та послуг у галузі культури і відпочинку. Проте зменшились обсяги імпорту фінансових послуг, роялті, ліцензійних та інших ділових послуг.

Найактивніше у 2011 р. здійснювали експортно-імпортні операції з товарами та послугами підприємства Києва, Донецької, Дніпропетровської, Луганської, Запорізької та Київської областей.

Отже, узагальнюючи наведені вище статистичні дані, які характеризують експортний потенціал України, слід констатувати збільшення й раціоналізацію експорту, що, безумовно, можна розглядати як позитивний аспект економічного розвитку держави на шляху її інтеграції до міжнародного економічного простору [2].

Варто зазначити, що в Україні створено конкурентоспроможні технології в аерокосмічній галузі, ракетно- та суднобудуванні, виробництві нових матеріалів, біотехнології, сфері регулювання хімічних, біохімічних та біофізичних процесів. Великий потенціал мають також вітчизняні агропромисловий та енергетичний комплекси.

Безумовно, все перераховане свідчить про здатність країни зміцнити свої позиції на світовому ринку та про наявність можливостей для розширення експортної політики, коли поряд із традиційними розвиватимуться й потенційні експортні галузі відповідно до тенденцій на світовому ринку. Цього можна досягти, реалізуючи структурну політику сприяння виробництву товарів високого ступеня переробки шляхом застосування провідних технологій, які дають змогу ефективніше використовувати наявні ресурси [3].

Наведемо конкретні приклади інноваційних конкурентоспроможних технологій, розроблених в Україні. Так, в Інституті електрозварювання імені Є.О. Патона розроблено технології зварювання живих тканин, за допомогою яких можна "ремонтувати" судини та м'язи, що стало досить перспективним напрямом у медицині. Цей інститут є найбільшим в Україні та світі науково-технічним центром у галузі зварювання та спецелектрометалургії. У його складі діють дослідно-конструкторське бюро, три дослідні заводи та експериментальне виробництво, а основними напрямками наукової діяльності є комплексні дослідження природи зварювання та паяння металевих і неметалевих матеріалів, створення на цій основі технологічних процесів, матеріалів та обладнання; дослідження міцності та носійних властивостей зварних конструкцій і технології їх механізованого виробництва; розроблення спеціальних електрометалургійних засобів отримання високоякісних сталей та сплавів, литих виробів і тонких покриттів з особливими властивостями.

Лабораторія електронно-променевої нанотехнології неорганічних матеріалів для медицини Інституту електрозварювання імені Є.О. Па-

тона та Національного медичного університету імені О.О. Богомольця займається найперспективнішими у світі напрямками наукових досліджень, тим самим на практиці вирішуючи питання інтеграції України у міжнародний економічний простір.

Прикладом ефективної співпраці вищого навчального закладу з підприємством є спільний проект Львівського національного університету та Миколаївського цементного заводу в галузі використання відходів цементної промисловості. У результаті було створено технологію, завдяки якій Львівську область очищають від шин, паперових і дерев'яних відходів. Ця розробка отримала Державну премію України і має значні міжнародні перспективи.

Технологічний парк “Інститут монокристалів” є найбільшим інноваційним утворенням у північно-східному регіоні України. Перед ним поставлено основне завдання створення та виробництва високотехнологічної продукції як для потреб внутрішнього ринку, так і для підвищення експортного потенціалу України, а також забезпечення повного циклу “дослідження — розробка — впровадження — промисловий випуск”.

Слід зауважити, що в рамках українсько-японського співробітництва на базі японських наукових досягнень в нашій країні впроваджуватимуться інноваційні технології управління фінансовими проектами, технології розвитку системи державних фінансів, вивчатимуться можливості реалізації в Україні інвестиційних проектів та програм. Для здійснення співпраці з метою обміну досвідом у сфері управління державними фінансами, їх модернізації та проведення адміністративної реформи створено Центр знань для запровадження інноваційних технологій управління фінансовими проектами з використанням передових японських напрацювань.

Аналіз наявного світового досвіду показує, що зробити економіку інноваційною деякі країни змогли протягом 10—15 років [4]. Однак, щоб досягти цього, потрібна відповідна інфраструктура — технопарки, венчурні фонди, компанії, які підтримують стартапи, а також юридична підтримка захисту інтелектуальної власності. Зрозуміло, що необхідна ціла система, тому нині в нашій державі вже створено робочу групу експертів з інноваційних технологій, яка формує законодавчу основу для впровадження деяких елементів цієї системи [5]. Це нагальне питання, оскільки наразі спостерігається певне відставання України від наших найближчих сусідів, скажімо, в Росії вже працює венчурний державний фонд та інноваційний центр “Сколково”.

Отже, максимально повне використання інноваційних технологій забезпечуватиме конкурентоспроможність української економіки в умовах входження її у світовий економічний простір.

Висновки

1. Аналіз статистичних даних стосовно експортного потенціалу України дає змогу констатувати збільшення й раціоналізацію експорту, що, безумовно, слід вважати позитивним аспектом економічному розвитку країни на шляху її входження до міжнародного економічного простору.

2. Українська держава має достатні можливості для зміцнення своїх позицій на світовому ринку та для розширення експортної політики,

коли поряд із традиційними розвиватимуться й потенційні галузі експорту відповідно до тенденцій на міжнародному ринку.

3. Для розбудови в країні інноваційної економіки вкрай необхідна відповідна інфраструктура (технопарки, венчурні фонди, компанії, які підтримують стартапи, юридична підтримка захисту інтелектуальної власності), що системно сприятиме інтеграції України у світовий економічний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

2. Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього: [кол. монографія] / А.І. Кудряченко [та ін.]; кер. авт. кол. і наук. ред. А.І. Кудряченко; НАН України, Ін-т європ. досліджень. — К.: Фенікс, 2009. — 541 с.

3. Інтеграція України в європейські правові, політичні та економічні системи: монографія / В.А. Манжолі [та ін.]; за ред. Л.В. Губерського; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К.: ВПЦ “Київський університет”, 2007. — 320 с.

4. Бураковський І. Мировая экономика: глобальный финансовый кризис / Игорь Бураковский, Алексей Плотников. — Х.: Фолио, 2010. — 417 с.

5. Европейский Союз и трансформация экономики Украины / Е. Сиско; ред. О.Г. Белорус; НАН Украины, Ин-т мировой экономики и междунар. отношений. — К.: [б. и.], 1997. — 223 с.

Надійшла до редакції 22.03.2013

Воробьева Н.П. Пути вхождения Украины в международное экономическое пространство.

Рассматриваются вопросы формирования национальной экономики, связанные с ее интеграцией в международное экономическое пространство. Проанализированы экспортный потенциал и конкурентоспособные технологии Украины. Очерчены проблемы формирования отечественной инновационной экономики.

Ключевые слова: экспортный потенциал, конкурентоспособные технологии, инновационные технологии управления, технопарки, венчурные фонды, стартапы, инновационная экономика

Vorobjova N.P. Ways for Ukraine to enter into international economy.

The article deals with the formation of the national economy in terms of its integration into the international economic space. Export potential and competitive technologies are analyzed together with problems of formation of an innovative economy.

Keywords: export potential, competitive technologies, innovative management techniques, technology parks, venture funds, startups, innovative economy